

EEN KNULLETJE IN OORLOGSTIJD

Hans de Groot

Het is begin mei 1945. Een prachtige dag onder de schapenwolkjes in een strakblauwe lucht. Het is heel stil. Net alsof er iets zal gaan gebeuren wat we nog niet weten. De afgelopen dagen zagen wij steeds groepjes moffen langs komen. Sommige op een fiets, maar ook lopend. Soms hadden ze karretjes achter zich aan met spullen er op. Ze zagen er heel anders uit dan ik me herinnerde. Ik hoor Ome Dolf Degenaar roepen: “Jan, wacht nog maar even. Je weet nooit!”. Mijn vader gaat weer naar binnen en zet de vlaggenstok terug achter de voordeur. Ons groepje blijft staan wachten voor ons huis op de Gregoriuslaan. Het zijn mijn vader, Ome Dolf, buurman Huls met zijn zonen Piet en Jan. En ik, een knulletje van inmiddels tien jaar. Plotseling wordt de stilte doorbroken door een geluid. Het komt uit de Palestrinalaan en klinkt steeds harder. En dan ineens komt er een gek groen autootje te voorschijn zonder dak. Achterop zit een wiel en een tankje. Twee mannen zitten er in met groene pakken aan en groene petjes op. Ze zwaaien naar ons en even

later zijn ze weer verdwenen in de richting van het Biltse Meertje. Dit was de eerste Jeep die wij ooit zagen. Voor vader is het duidelijk. Dit zijn de bevrijders. Even later hangt de vlag te wapperen in een zacht windje. Dit beeld zit na 65 jaar nog steeds haarscherp in mijn geheugen. Ik wil proberen u een indruk te geven van de ervaringen van een kind in zijn eerste tien levensjaren. Dat blijkt niet zo'n eenvoudige opgave te zijn. Wat zijn eigenlijk je eigen herinneringen en in hoeverre zijn ze ingekleurd door verhalen van anderen? Ik weet het niet. Bij mij zijn die ervaringen op de een of andere manier verbonden met de tweede wereldoorlog. Dat komt door mijn geboortjaar 1934. Mijn eerste eigen herinnering dateert uit mijn tijd op de kleuterschool. Dat moet ergens in 1939 geweest zijn. Alles van voor die tijd moet ik ‘van horen zeggen’ hebben. Aan mijn eigen herinneringen tot in 1945 kan ik geen scherpe datering geven. Het zijn gewoon indrukken die bij mij zijn blijven hangen. Ik denk dat ik maar gewoon moet beginnen. Ik

zie wel waar ik terecht kom.
Eerst maar eens terug naar het kleuterschooltje van Mevrouw Loggere op de Dr. Julius Röntgenlaan. Ik voel nog heel scherp het plezier

Hans de Groot hier druk bezig met de gehoorkokertjes.

dat ik had bij het spelen met gehoorkokertjes. Dat waren kokertjes in helle primaire kleuren, die bij het schudden allemaal een ander geluidje maakten. Een minder prettige herinnering heb ik aan het knopen- en het strikjesrekje. Mijn motoriek was niet fantastisch en ik had er de grootste moeite mee. Bewijs was dat ik bijna

altijd met losse veters liep. In 1939 wordt de Theresia van Lisieuxschool gevorderd door het Nederlandse leger als tijdelijke kazerne. De mobilisatie is op gang gekomen. In plaats van kinderen lopen er nu soldaten het schoolgebouw in en uit. Heel raar. Op de hei, een erg luxe benaming voor een zanderig veldje op de plek waar nu de Schutsmantel staat, staan vrachtauto's van de soldaten geparkeerd.

Hoewel de bewegingsruimte voor een klein kind altijd beperkt is, toch moet het terrein met die spannende vrachtauto's binnen mijn eigen actieradius vallen. Ik moet op de een of andere manier op de treeplank van zo'n auto geklommen zijn. Het enige dat ik mij heel scherp kan herinneren, dat is dat het portier is dichtgevallen met mijn pink ertussen. Ik moet gebruld hebben. Het volgende herinneringsbeeld is, dat ik achterop de fiets van moeder naar dokter Brouwer op de Soestdijkseweg ben gereden. Hij legde twee plankjes tegen mijn pink en deed er een strak verband omheen. Voor de troost kreeg ik een stukje witte chocolade. Dat had ik nog nooit geproefd.

Er was ook een soldaat waar ik vreselijk bang voor was. Als ik hem alleen al zag maakte ik benen. Waarom ik zo bang was, dat kan ik

Een knulletje in oorlogstijd

mij totaal niet herinneren. De belangstelling van die soldaat voor dat kleine knulletje had vermoedelijk een heel gewone verklaring. De man was waarschijnlijk door de mobilisatie uit zijn eigen gezin weggesleept en miste zijn eigen kinderen.

De Theresiaschool.

Op een dag waren alle soldaten verdwenen. Ze begonnen de Theresiaschool weer schoon te maken, op te knappen en op 1 september 1940 kon ik naar de grote school. Groot verdriet, maar de onderwijzeres, Juffrouw Bouwman, wist daar goed mee om te gaan. Ik was dol op haar.

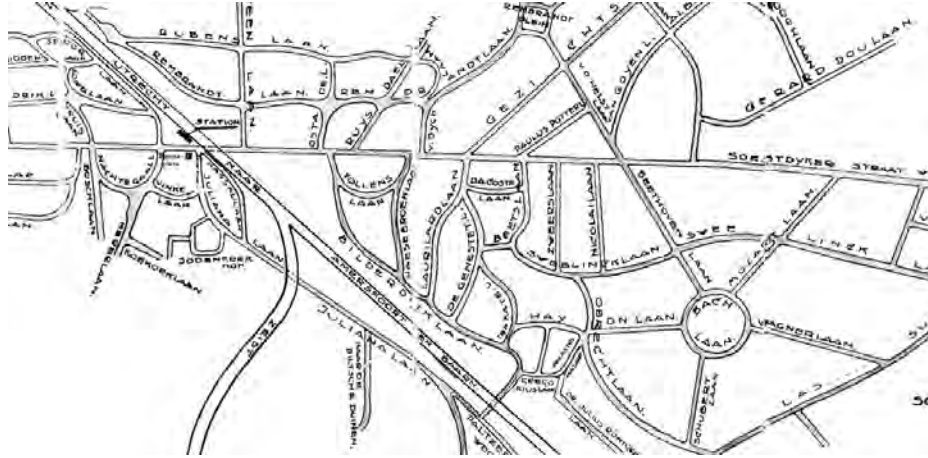
Vader en moeder hadden ons verteld dat er een Duitse officier bij ons zou komen wonen. Moeder had de slaapkamer van mijn zusjes Dini

en Lieke al helemaal voor hem klaar gemaakt en speciaal voor hem een po gekocht. De man is nooit op komen dagen, maar de po heeft altijd de 'Duitse po' geheten.

Als klein kind beleef je de wereld om je heen als jouw dagelijkse eigen wereldje. Dat die heel anders was dan voorheen, daar had ik nog geen enkel benul van.

Wel vond ik het heel raar dat er ineens 's avonds, voordat het licht aan ging, dingen met zwart papier voor de ramen werden gezet. Ze noemden dat verduisteren. Dat moest van de Duitsers. Er mocht ook niemand 's avonds meer naar buiten.

Voor we naar bed gingen kwam er soms een grijze DKW, die naam had ik van vader gehoord, langs. Op het spatbord lag een Duitse soldaat met een helm op en een geweer in aanslag. Ik vond dat een heel eng gezicht. Ook zagen we af en toe een heleboel Duitse soldaten 's avonds langs komen. Ze liepen achter een vrachtauto waar een grote klos draad op lag. Met lange stokken moesten de soldaten het draad over de boomtakken leggen. De volgende dag waren de draden altijd weer verdwenen. Een keer hingen ze nog, wel een beetje losjes. Je kon er zo aan trekken en dan kwam er steeds meer draad naar je toe. Dat deden we dus ook samen met Aadje Donker, een vriendje. Toen we een

Plattegrond Biltoven-Noord.

hele bos hadden verzameld sleepten we die naar het schuurtje van Aadje. Ik weet nog precies hoe zijn vader keek toen hij dat zag. Hij was vreselijk boos en was zich waarschijnlijk zowat dood geschrokken van die bundel gestolen Duitse draad in zijn eigen schuurtje.

In mijn jeugd jaren was het gebied tussen de Gregoriuslaan, de Röntgenlaan, de Obrechtlaan en de Lassuslaan nog een soort heideachtig duinlandschap met wat lage dennenboompjes. Naast de tuin van onze buurman, de al eerder genoemde hoofdonderwijzer van de Theresia-school, mijnheer Huls, lag een rommelig zanderig veldje. Vroeger had daar waarschijnlijk wel gras gegroeid maar dat was helemaal weg. Het werd nog wel steeds 'het heitje' genoemd.

Langs dit veld liep een zandpaadje naar de Obrechtlaan.

Op een morgen stond op de straatstenen bij het begin van dat paadje in grote witte letters OZO geverfd. Vader vertelde dat dit 'Oranje Zal Overwinnen' betekende. Er stond ook in het wit op de straat 'Een jood en een luis, de pest in huis'. Ik snapte daar helemaal niets van. Er kwamen mannen met blikken zwarte verf. Toen ze weg waren kon je al die letters nog steeds lezen, alleen waren ze nu zwart.

Bij de Röntgenlaan waren ze een van de zandduinen aan het afgraven. Elke paar uur kwam er een houten kar met zand voorbij met een paard ervoor en een heel slaperige voerman op de bok. De drollen die het paard liet vallen

Een knulletje in oorlogstijd

werden door mijnheer Huls gebruikt voor het tuintje met tabaksplanten naast zijn huis. Hij liep dan ook altijd met een pijp in zijn mond en daar had hij tabak voor nodig. Van mijn vader hoorde ik dat het zand in die kar werd gebruikt voor het bouwen van bunkers bij de Bilderdijklaan.

Het blijkt dat mijn actieradius in die tijd al aanzienlijk was vergroot. Ik herinner mij nog dat er vanaf het station over het fietspad rails lagen. Een spoorlijntje dat afboog naar de Bilderdijklaan en daarna de Tollenslaan in. Daar liep het lijntje tussen hoge bergen zand door. Dat was dus ook voor de bouw van bunkers. Naast het 'heitje' zaten zomaar ineens allemaal Duitse soldaten met kanonnen. Ze zagen er wel anders uit dan de andere Duitse soldaten. Ze waren vriendelijk en je mocht van hen gewoon patroonhulzen meenemen, Volgens mijn vader waren dat 'Volksduitsers'. Ze hadden er niet zoveel zin in, dat kon je wel merken. Na een paar dagen waren ze weer verdwenen. We hebben op die plek nog wel veel 'spullen' gevonden!

's Nachts hoorde je steeds meer gebrom van vliegtuigen. Volgens vader vlogen die naar Duitsland. Soms waren de vliegtuigen net niet meer te horen wanneer er weer nieuwe aan kwamen.

Hans de Groot samen met zijn zusjes op de puinhopen na het bombardement aan de Julianalaan.

Ik kan me ook nog goed een bombardement herinneren. Niet direct in onze buurt maar wel dichtbij. Het waren hele zware dreunen. Toen is er ook een huis aan de Julianalaan gebombardeerd, ongeveer op de hoogte van het toenmalige klaphekje. We zijn er later nog gaan kijken. Het hele huis lag in puin en de bewoners waren, volgens vader, allemaal dood. Ik denk dat bij dat bombardement ook de etalageruiten van banketbakker Top zijn gesneuveld. Er zaten nu grote gele platen voor met daarop 'Top's Edelgebak'. Later heeft iemand dat veranderd in 'Top's Bedelgebak' en dat heeft er tot na de bevrijding op gestaan.

Langzamerhand was het bij mij wel door

gedrongen dat dit allemaal niet echt normaal was. Ik hoorde ook wel eens dingen die vader aan moeder vertelde. Dat er een Bilthovense man uit het verzet door de Duitsers op het Utrechtse station was dood geschoten. Ook dat zoiets ook gebeurd was met een man in zijn eigen voortuin aan de Soestdijkseweg. Daar schrok ik wel erg van.

Op een zondag waren vader en moeder met ons aan het wandelen. We liepen in Den Dolder. Ik hoor nog de sirenes loeien. Luchtalarm! Zo hard als wij lopen konden met onze kleine beentjes probeerden wij via de Pleineslaan naar huis te komen. Toen we daar liepen begon het Duitse luchtafweergeschut te schieten. Mijn eerste reactie, dat had ik blijkbaar al als verstandig opgepakt, was om plat op de straat te gaan liggen. Vader sleurde mij echter mee naar het huis van Wagtendonk op de hoek van de Pleineslaan en de Lassuslaan. De voordeur stond open en er stonden al heel veel andere mensen in de gang. We waren net binnen toen er een enorme knal klonk. De vloer trilde helemaal. Ik zie nog dat het plafond van de gang scheurde. Daarna was het in een keer doodstil. Vader wachtte nog even en toen zijn we naar buiten gegaan. Vlak naast het huis waar wij geschild hadden aan de kant van de Lassuslaan was een hele grote bomkrater. Dat was wel heel

erg schrikken, maar als kind realiseer je jezelf toch nog niet echt waaraan je ontsnapt bent. Ik herinner me nog goed dat er op een bepaald moment geen licht meer was in huis. Vader had alweer een oplossing. Hij wist bij Herberhold, de batterijenfabriek in Utrecht van 'De Witte Kat', nieuwe verlichting te krijgen. Dat waren houten kistjes met grote batterijen er in en met aan de onderkant een witte reflector met een lampje van zes volt. We hadden er twee van. Een hing in de woonkamer boven de tafel en een boven op de overloop. Het gaf niet zoveel licht maar het was niet langer donker. Vader had ook nog een paar knijpkatten, waarmee je ook licht kon maken.

Ook in de kerk, de Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand, was er een noodverlichting. Kleine lampjes waarbij je bijna niet kon lezen. Maar er was wel licht ! Vader zei dikwijls dat 'Maria van de pastoor', zijn Duitse huishoudster, de Duitsers wel aan kon. Toch heb ik zelf gezien dat de klokken uit de kerktoren werden gehaald en op een vrachtauto werden weg gereden.

Op een zondag na de hoogmis in de kerk speelde de organist Ponten nog wat na. Heel vaag kon je daarin het Wilhelmus horen. Toen wij na het uitgaan van de kerk met een paar jongens aan het eind van de Palestrinalaan

*De kerk Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand.
Links de Theresiaschool.*

speelden, kwamen er ineens een paar Duitse overvalwagens aanrijden. We schrokken ons een ongeluk en dachten dat ze naar de kerk zouden gaan voor dat 'Wilhelmus'. Ze gingen echter richting Obrechtlaan en reden daar de tuin van het huis van Sickenga in. Wij maakten benen. Later hoorde ik dat in dat huis een illegale radiozender zat. Het had iets te maken met het Engelandspiel, Geen notie wat dat was. Een van de data die ik nooit zal vergeten ben was 15 augustus 1944. Een prachtige zomerdag. Je hoorde het langzaam dichterbij komend geluid van vliegtuigen. Nu kwamen er vrij laag heel veel grote vliegtuigen over in de richting van Soesterberg. Iedereen stond buiten te kijken. Overal vond je van

die zilveren sliertjes. Dat was om de Duitse radar in de war te brengen, hoorde ik. Overal hoorde je luchtafweergeschut en daarna hele zware klappen uit de richting van Soesterberg. Daarboven zagen wij grote zwarte rookwolken omhoog komen van de brandende benzine. Toen werd het weer helemaal stil. Alle jongens op zoek naar de propellertjes die boven ons uit de bommen waren gevallen. Je vond ze overal. Op het schooldak, op het kerkhof en op de hei. Plotseling hoorde je weer vliegtuigen aan komen. Opnieuw een heleboel. De rookwolken van de branden op Soesterberg waren langzaam onze richting uitgewaaid en de vliegtuigen gooiden hun bommen in die rookwolken. Dat was niet leuk want toen vielen de bommen wel heel dichtbij.

Op een dag kwam de kolenboer van Ekdom niet meer om zakken kolen in het kolenhok in ons schuurtje te storten. Het kolenhok werd steeds leger. De haard in de huiskamer kon niet gestookt worden met hout. Daarom verhuisden wij naar een klein kamertje, dat wij 'vaders kantoortje' noemden. Daar stond een salamanderkacheltje, die het daar lekker warm maakte.

Waar vader het vandaan haalde wist ik niet. Wel lagen er altijd boomstammen in onze achtertuin. Die werden dan in brokken gezaagd

op een 'bok' en daarna tot houtjes gehakt. Ik mocht nooit meehelpen. Vader en Dikkie van Dalen, van de Julianalaan, hakten ze in mootjes op een groot hakblok.

En toen was er ook geen gas meer. Moeder moest koken op het salamanderkacheltje en op het 'donderkacheltje'. Dat werd gestookt met dennenappels en dennennaalden. Dat moesten mijn zusje Dini en ik in het bos gaan halen. Hoe kwamen onze ouders eigenlijk aan eten? Als kind merkte je daar weinig van, maar soms wel. Vader had overal contacten. Er kwam brood uit Houten van iemand die iets te maken had met de voedseldistributie. Zolang de post nog werkte kwamen er pakjes overal vandaan. Van een zekere heer Wex uit Venlo en ook van iemand die bij Pijnenburg werkte.

Vader had goed in de gaten dat met boeken, die al lang niet meer te koop waren, goed geruild kon worden. Hij had ook nog een ander bijzonder idee. In zijn kast lagen nog een paar dummy's, lege modelboeken, van een Oude en een Nieuwe Testament. Daar zat dundrukpapier in. Bij drukkerij Wenzel op de Rembrandtlaan liet hij van dat dundruk-papier gegomde sigarettenvloeijs maken, netjes in een mapje met de opdruk 'Java sigarettenvloei'. Veel mensen verbouwden wel tabaksplanten maar sigaretten konden ze er niet van maken. Zo had

vader weer een nieuw ruilmiddel.

Ondanks alle contacten van vader was er steeds minder te eten. Er konden geen pakjes meer komen want de postbode kwam niet meer. Onze voor- en achtertuin waren allang veranderd in veldjes waar vader aardappels en boontjes teelde. In het overblijflokaal van de school was een gaarkeuken waar in grote ketels eten naar toe gebracht werd. Heel veel mensen moesten daar naar toe.

Vader had al jaren contact gehad met een mijnheer Flapper in Slagharen. Die woonde in een gebied met voldoende voedsel. Je moest

Foto kort na de bevrijding in mei 1945 genomen in het stuifduingebied met begroeiing waar nu centrum 2 ligt. Daar was een groot complex met legententen neergezet. Ik was toen 10 jaar.

Een knulletje in oorlogstijd

er wel naar toe om het te krijgen. Voor vader was het risico dat hij zou worden opgepakt te groot. Moeder stapte omstreeks half december 1944 op de fiets en reed naar Slagharen. Mijnheer Flapper ging voor haar de boer op en verzamelde zoveel dat ze het maar net op de fiets mee kon nemen. Ze had ontzettend veel geluk bij de brug over de IJssel bij Zwolle. Daar stonden altijd Landwachters om voedselhalers te plunderen. Op 22 december 1944 was ze weer heelhuids thuis met tassen vol. Ik vond laatst nog een oud boek met daarin geschreven “Herinnering aan de voedsel fietstocht naar Slagharen, 18-22 Dec. ‘44”. Een dankbare opdracht van mijn vader.

De kerstavond van dat jaar staat mij ook nog heel scherp in het geheugen. De school, die dat schooljaar helemaal niet gebruikt was omdat er geen verwarming meer was, was ingericht als onderdak voor evacu es uit Bemmelen en Huissen in de Betuwe. Om nog een klein beetje kerstsfeer te brengen ging het zangkoor van de kerk, waar vader ook in zong, kerstliederen zingen voor deze mensen. Ik voel nog steeds die hele bijzondere sfeer.

In maart/april 1945 is moeder nog een keer naar Slagharen gefietst. Nu had de heer Flapper iets bijzonders geregeld. Er sloepen bij hem altijd chauffeurs van het transportbedrijf Van

Seumeren uit Utrecht. Zij kwamen daar voedsel ophalen voor de gaarkeukens in Utrecht.

Hij regelde met hen dat de spullen, die mijn moeder niet op de fiets kon meenemen, met hun vrachtauto naar het bedrijf in Utrecht zou gaan. Daar haalde mijn vader ze, lopend met de kinderwagen vanuit Bilthoven, weer op.

En toen weer een hele nieuwe gebeurtenis! Moeder kon zomaar bij bakkerij Wilking wittebrood gaan halen. Wat vonden wij dat heel erg lekker, mijn zusjes en ik.

Nu ben ik weer terug op het punt waarmee ik dit verhaal begon. Ik ben inmiddels bijna tien jaar oud.

Terugkijkend op al die ervaringen kan ik niet anders dan een enorme bewondering te hebben voor vader en moeder. Zij hebben het voor elkaar gekregen om ons, mijn zusjes en mij, zonder lichamelijke en geestelijke schade door deze beroerde jaren heen te krijgen. Ik weet niet of ik zelf tot zo'n prestatie in staat was geweest.

Tot slot: Het was een wonderlijke ervaring om als 75-jarige een interview te houden met jezelf over ervaringen tijdens de oorlogstijd. Heel fascinerend!!